

HUDEBNÍ TEORIE STŘEDOVĚKU A RENESANCE

(osnova)

I HUDEBNÍ PÍSEMNICTVÍ V OBDOBÍ PATRISTIKY

- 1.1 Aurelius Augustinus - sv. Augustin (354 - 430)
De Musica, Confessiones
- 1.2 Anicius Manlius Severinus Boëthius (asi 480 - 524)
De Institutione musicae
- 1.3 Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus (asi 490 - 583)
Institutiones divinarum et secularum litterarum, 5. kapitola: De Musica (GS I)
- 1.4 Isidorius Hispalensis - sv. Isidor Sevilský (asi 560 - 636)
Etymologiarum sive originum libri XX, 3. kniha: Sententiae de musica (GS I)

2 HUDEBNÍ PÍSEMNICTVÍ V OBDOBÍ SCHOLASTIKY

1 Problematika tónového systému

2.1.1 Církevní tóniny - vznik a charakter

Flaccus Alcuin (asi 730 - 804)
Flacci Alcuini, seu Albini musica (GS I)

Aurelianus Reomensis (9. stol.)
Musica disciplina (GS I)

Pseudohucbald: *Alia Musica (GS I)*

2.1.2 Systém středověkých tónin

2.1.3 Přechod od tetrachordového chápání k hexachordu

Amelio Bernelius (okolo roku 1000)
Musica (GS I)

2.1.4 Hexachord - charakteristika, funkce a důsledky (= alternativnost a „zdurovení“)

Guido z Arezza (asi 992 - 1050)
Epistola de ignoto cantu (GS II, str. 43 n.)

2.1.5 Nauka o intervalech a solmizace

Wilhelmus Hirsaugensis - Wilhelm von Hirsau (+ 1091)
Wilhelmi Hirsaugensis Musica, (GS II, 154 f.), 21. kapitola „Quot sint intervalla vocum“

Guido z Arezza - Manus guidonis

2.1.6 Mutace

2.1.7 *Musica ficta - Musica falsa*

Jacobus Leodiensis (asi 1260 - 1330)

Speculum musicae (vyd. Bragard, R.: *Jacobi Leodiensis „Speculum musicae“*, 7 sv., Roma 1955 - 1973)

Philippe de Vitry (1291 - 1361)

Ars nova (Couss III, 18n.)

Prosdocimus de Beldemandis (asi 1375 - 1428)

Tractatus de contrapuncto (Couss III, str. 193n.)

Johannes Tinctoris (1435 - 1511)

Tractatus de musica (Couss IV, str. 37 n.)

2.1.8 *Ladění*

- 1 Ladění pythagorejské - základní charakteristika
- 2 Ladění aristoxenovské - základní charakteristika
- 3 Proces přechodu od pythagorejského k aristoxenovskému ladění:
  - zavedení přirozené tercie
Franco de Colonia (2. pol. 13. stol.): *Ars cantus mensurabilis* (GS III str. 1 Couss I, str. 117)
Walter Odington (asi 1277 - ?): *De speculatione musicae* (Couss I, str. 182)
  - zavedení přirozené sexty
Johannes de Muris (asi 1290 - 1350) *Musica speculativa* (GS III, str. 249)
  - zavedení přirozené septimy
Bartolomé Ramos de Pajera (asi 1440 - 1491): *Musica practica* (ed. Johannes Wolf in: *Beiträge der internationalen Musikgesellschaft II/1901*)
  - rozklad pythagorejské soustavy
Henricus Loriti Glareanus (1488 - 1563): *Dodekachordon* (1547)
  - kodifikace přirozeného ladění
Gioseffo Zarlino (1517 - 1590): *Institutioni harmoniche* (1558)

2 *Problematika zápisu hudby*

1 *Problematika diastematizace*

1 Notace písmenné:

- průběžné označení:
Boetius: De institutione musica
- oktávová notace:
Hucbald (asi 840 - 930): *Liber de harmonica institutione* (GS I, str. 104n.)
Notker Labeo (asi 950 - 1022): *De musica* (GS I, str. 95n.)
- princip oktávové identity:
Oddo de Clugny (879 - 942): *Dialogus de musica* (GS I, str. 237n.)
Guido z Arezza: *Epistola de ignoto cantu* (GS II, str. 43n.)

2 Spojení neum s písmeny (litterae significative, Romanus Buchstaben)

Hermannus Contractus (1013 - 1054): *Opuscula musica* (GS II, str. 125n.)

3 Dazijská notace

Pseudohucbald: Commemoratio brevis de tonis et psalmis modulandis (GS I, str. 213n.)

4 Notová osnova

Hucbald: Liber de harmonica institutione (osnova spatiová a chordální)
Guido z Arezza: Regulae musicae rhythmicae (GS II, str. 30n.)
Walter Odington: De speculatione musicae

2 Problematika záznamu rytmu

1 Notace modální

Johannes de Garlandia (asi 1190 - asi 1272): De musica mensurabili (Couss I, str. 175n.)
Walter Odington: De speculatione musicae
Anonymus (podle Garlandii): Discantus positio vulgaris (Couss I, str. 94 n.)

2 Notace předfrankonská

Anonymus VII: De musica libellus (Couss I, str. 378n.)
Johannes de Garlandia: De musica mensurabili positio (Couss I, str. 175n.)
Magister Lambertus (před 1279): Tractatus de musica (Couss I, str. 251n.)

3 Notace frankonská

Franco de Colonia: Ars cantus mensurabilis
Walter Odington: De speculatione musicae

2.2.2.4 Notace černá francouzská (izometrie, izorytmie, repetiční formy)

Philippe de Vitry: Ars nova
Johannes de Muris: Musica practica (GS III, str. 292n.)
Libellus cantus mensurabilis (Couss III, str. 46n.)
Petrus de Cruce (asi 1250 - ?): Tractatus de tonis (Couss I, str. 282n.)
Jacobus Leodiniensis: Speculum musicae (Couss II, str. 293n.)

6 Notace černá italská

Marchetus de Padua (? , 1. pol. 14. stol.): Pommerium musicae mensurates (GS III, str. 121n.)

6 Bílá menzurální notace

Proporce:
Johannes de Muris: Libellus cantus mensurabilis
Prosdocimus de Beldemands: Tractatus practice cantus mensurabilis (Couss III, str. 200n.)
Brevis summula Proportionum (Couss III, str. 258n.)

3 Teorie vícehlasu

2 Vznik a počátek vícehlasu

Johannes Scotus Erigena (asi 815 - 886): De divisione naturae
Pseudohucbald: Musica enchiridiadis (GS I, str. 152n.)
Scholia enchiridiadis (GS I, str. 173n.)
Guido z Arezza: Micrologus, (GS II, str. 2n.) 18. kapitola: De diaphonia, id est organi praecepto
19. kapitola: Dictae diaphoniae per exempla probatio

2 Nové organum

Ad organum faciendum - Milánský traktát (ed.: H.H.Eggebrecht/F.Zaminer: Ad organum faciendum, Neue Studie zur Musikwissenschaft III, Mainz 1970)
Organální traktát Montpelier
Johannes de Cotto (Johannes Affligemensis nebo Cottonius, nar. koncem 11. stol.): De musica cum tonario (GS II, str. 230), 23. kapitola: De diaphonia id est organo
Diskantové traktáty (Vatikánský organový traktát „De regulis organi“; Anonymus: Discantus positio vulgaris; Johannes de Garlandia: De musica mensurabili positio; Magister Lambertus: Tractatus de musica ad.)

3 Problematika kontrapunktu

Johannes de Garlandia: Optima introductio in contrapunctum pro rudibus (Couss III, str. 12n.)

Philippe de Vitry: Ars contrapunctus (Couss III, str. 23)
Johannes de Muris: Ars contrapuncti (Couss III, str. 59n)
Prosdocimus de Beldemandis: Tractatus de contrapuncto (Couss III, str. 193)
Johannes Tinctoris (1435 - 1511): Liber de arte contrapuncti (Couss IV, str. 76n.), 1477

2.4 Česká hudební teorie

Mikuláš z Kozlí (asi 1390 – po 1421)

Václav z Prachatic

Pavel Židek z Prahy (Paulus Paulirinus de Praga, asi 1413 - před 1471): *Liber viginti artium*

Václav Philomates : *Musicorum libri quator (1512)*

Jan Blahoslav (1523 - 1571): *MUSICA to jest knížka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zahrnující..... a vytištěná nejprve Léta Páně 1558 v Holomaucy, (2 1569 Ivančice)*

Jan Josquin (?): *Muzyka to jest zpráva k zpívání náležitá ..... Odemne Jana Josquina jazykem českým v nově sepsaná a vydaná Léta 1561 (oba traktáty vydal O.Hostinský: Jan Blahoslav a Jan Josquin, in: Rozpravy české akademie věd a umění ročník V, třída I, Praha 1896)*

Literatura:

Černý, M.K.: Hudba antických kultur, Olomouc 1995

Hutter, Josef: Hudební myšlení, Praha 1945

Walter, Michael: Grundlagen der Musik des Mittelalters, Stuttgart 1994

Gülke, Peter: Mönche, Bürger, Minnesänger. Musik in der Gesellschaft des europäischen Mittelalters, Leipzig 1975

Riemann, Hugo: Geschichte der Musiktheorie im IX. - XIX. Jahrhundert, Leipzig 1898

Waesberghe van, Joseph Smits: Musikerziehung. Lehre und Theorie der Musik im Mittelalter.

Musikgeschichte im Bildern, Band III, Lfg. 3, VEB Deutscher Verlag für Musik, Leipzig 1969

Hudební věda II, str. 367 n., Praha 1988

Mužiková, Růžena: Musica instrumentalis v traktátu Pavla Židka z Prahy, in: Miscellanea musicologica 18/1960, str. 85n.

Magister Paulus de Praga, in: MM 32/1988, str. 9n.

Hudebně teoretický traktát Mikuláše z Kozlí, in: Miscellanea musicologica 13/1960

Trojan, Jan: Muzika Václava Philomata z Jindřichova Hradce (Videň 1512).

(PhDr., FF UJEP 1950, uloženo v MZK Brno, sign. 4 - 273. 559)